

274. Varia 5 (ook Technische Handleiding NTU, Nederlandse Taalunie)

1. Op de initiaalwoorden- en verkortingenmarkt wordt ook heel wat verhandeld, word je je daar zo langzamerhand van bewust: camcorder, CvB (College van Bestuur), cvb (commissie van beheer), MBA-diploma, sjampie, AMvB-overzicht, scheids, een KB'tje, plu, een EO-programma over VLD'ers, tex-mex, BSE (boviene spongiforme encefalopathie), BV (bekende Vlaming), holebi, ABC-wapens, ov-chipkaart, SIS-kaart, cd-i-speler, Cobra-lid, cd-i's, tso'er, SUV-bakbeest (sports utility vehicle), TIA-lijder (transient ischaemic attack), hobudeelnemer, Europol-lidstaat, pur, kbps (kilobits per seconde), kBps (kilobytes per seconde), NB, horeca, PS, PPS, L.S., uviolstralen, Benelux-land, limo, Erasmus-student (European Community Action Scheme for the Mobility of University Students), ahobovergang, chimp, StuBru-uitzending, depri. De VU-student diende een WOB-claim in bij de overheid.

2. In Nederland kennen we Buma (Bureau voor Muziekauteursrecht), Cito, Fnac, Kema (Instituut voor Keuring van Elektrotechnische Materialen) met het Kema-keur. Doet de IKON-directeur boodschappen in een HEMA-vestiging? SARS-lijders (severe acute respiratory syndrome) worden geholpen door SARS-bestrijders. Een naam van meer dan vier letters wordt standaard met alleen de beginletter als hoofdletter geschreven. Voorbeelden zijn: Agalev, Benelux, Bloso, Bovag, Unicef, Wajong (Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten). Op grond van het donorprincipe gebruiken sommige instellingen een afwijking van de standaardschrijfwijze. Voorbeelden daarvan zijn: AbvaKabo (vakbond), BuZa (een ministerie), SoLiDe (Belgische politieke partij), UvA, RIZIV, S.M.A.K. (Stedelijk Museum voor Actuele Kunst, Gent).

3. Bij wat meer complexe woorden kunt u denken aan: amacentrum (alleenstaande minderjarige asielzoeker), bammoeder, datrecorder (digital audio tape), desdochter (di-ethylstilbestrol), miniahob, pinbetalen, Agalev-partijcongres, simkaart (subscriber identity module), LOP's (lokale overlegplatforms), waptoestel (wireless application protocol), yupgedrag, aio-onderzoek, paks (polycyclische aromatische koolwaterstoffen), bammetje (een moeder of een boterham), Riagg-medewerker, onthivven (ont-hiv-en), Arboret-invoering, de latter met zijn latrelatie, de vutter met zijn VUT-uitkering (vervroegde uittreding), aioër, amaatje, havoër, heaoër, hobuer, ont-Benelux't, mede-SERV-lid, ver-Unicef't, Agalev'er, Cito'er, Erasmus'er, GOS'er, OESO'er, Riagg'er, SERV'er (niet: server!) en Wajong'ers.

4. De volgende woorden zullen u weinig moeite (van opschrijven) kosten: beha, B en W, ceedee, C&A, cd-rom, D66, deejay (dj), MS-DOS, elpee (lp), PvdA, oké, R&D, cd-romspeler, MS-DOS-compatibel, cd-roms, hdtv, hd-teevee, cd-rommetje, PvdA'er, beha-achtig, beha's, R&D-afdeling, peecee, teevee, veejay, weecee, het behagedeelte, een beha-affiche, ceedees, de okés, behaatje, elpeetje en oweeër. U probeert toch wel alles via de standaardtaal (het Standaardnederlands) te noteren? Als ik gedavvend heb, heb ik gebeden. Aerobicen en montignaccen zijn weer andere takken van sport. Wie waren er lid van deze kongsi?

5. Hier volgen nog wat lastige woorden: claustrofobie, orkestreren, oestrogeen, perestrojka, maestro, quaestrix, colostrum, espresso, esprit, esplanade, display, cyste, alexandrijn, cassatie, luxaflex, baxter, de gefaxte uitnodiging, cayenne(peper), gruyère, señor, señora, señorita, bouillon, brouille, espadrille, feuilleton, patrouille, macchiato, pinocchioeneus, zucchetti, cocaïne, coëfficiënt, freon, hyacint, balalaika, haussier, gynaecoloog, jaeger, bluesy, amuse-gueule, couleur locale, choquant, tequila, kumquat, quaker, obliquus, promiscuïteit, vacuole, vacuüm, guillotine, guirlande, vogueing, guerrilla, bodyguard, sanguinicus, Guatemala, flageolet, arbitrageant, opticien, biënnale, croque, cache-pot en lesbienne.

6. Afkorting is de verzamelnaam voor: initiaalwoorden, letterwoorden, redactionele afkortingen, symbolen en verkortingen. Begrijpen is een afleiding met een prefix, wonderlijk is er een met een suffix. Een complex woord bestaat uit meerder simplexen (simplicia). Diakritische tekens vindt je

corrector in reële, geëffend, tracé, canapé, scène, crêpe en hüttenkäse. De ch-combinatie is zowel een grafeem (een digraaf) als een morfeem. Volgens het donorprincipe schrijf je iPod en PvdA. Rijksuniversiteit Utrecht en Tachtigjarige Oorlog, alzheimerpatiënt en röntgenstralen zijn of verwijzen naar eigennamen. Een freudiaanse verspreking, heintjedavidseffect, barbiepop, geiger-müllerteller, hooligan, de Oscar, kiekje, een Stradivarius, molotovcocktail, morsecode en zeppelin zijn allemaal vernoemd naar historische personen. De woorden 'droomde' en 'gepast' zijn flexies (gefleeteerde woorden).

7. Het woord 'voetballer' is gelexicaliseerd, net als 'rodehond' en 'peperkoek'. Bh (beha), pc (personal computer), tv (televisie), wc (water closet), NMBS (Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen) en NS (Nederlandse Spoorwegen) zijn initiaalwoorden. In zo-even, reëel, na-apen en druïde treedt klinkerbotsing op. Lettergrepen vind je in geschreven woorden, syllaben in gesproken dito. Voorbeelden van letterwoorden zijn: lat (living apart together) gelezen als een gewoon woord, aids (acquired immune deficiency syndrome), bom (bewust ongehuwde moeder), NAVO (Noord-Atlantische Verdragsorganisatie), Riagg (Regionale Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg), soa (seksueel overdraagbare aandoening), SER (Sociaal-Economische Raad) en vip (very important person). 'Boom' is een ongeleed woord of simplex(woord). 'Straathoekwerk' is een complexe samenstelling.

8. Voorbeelden van samentrekkingen zijn op woordniveau: voor- en nadelen, op woordgroepniveau: dure en goedkope producten en op zinsniveau: hij verzamelde postzegels en ook oude muntstukken. Soortnamen zijn telbaar (vogel, vrouw, muur) of niet-telbaar (angst, geluk, wijn). Spatiëwoorden als: 50 euro, ad hoc, Rode Kruis, 2e fase, status quo en vitamine C kunnen ook in samenstellingen optreden: Rode Kruispost en 2e faseonderhandeling. Het woord 'drama' telt 2 syllaben, 'olifant' telt er drie. De terugleesbaarheid speelt een rol bij auto-export en zoölogie. Voorbeelden van uitheemse woorden zijn: café, délégué, paella, perpetuum mobile, (uit het Engels) baby, cake, computer, volley, baby's, cakeje, computeren, gevolleybald.

9. Woorden als: bama (bachelor, master), Benelux (België, Nederland, Luxemburg), horeca (hotel, restaurant, café), prof (professor of professional) en provo (provocerende jongere) zijn het resultaat van grafeem-foneemconversie. Bij de uitspraak wordt de 'd' van 'hoofden' verscherpt tot de 't' van 'hoofd'. Voorbeelden van versteende samenstellingen zijn: bullebak, kinnebak, potlood en schattebout. -aard, -aardig, -achtig, -dom, -heid en -schap zijn zware achtervoegsels. Zware voorvoegsels zijn: aero-, agro-, dys-, extra-, giga-, mega-, pseudo-, quasi-, re-, semi-, ultra- en vele andere. Het bijzondere van deze beide categorieën is dat ze in combinatie behandeld worden als waren ze samenstellingen.

10. Even gezocht op woordvormen met '*chal*' en gevonden: schaloos, schalmei, schallebijter, psychalgie, pauschalpolis en -dekking, musichall, mochaleer, maréchale, maarschalksstaf, challenger, chalet, chaldron (chalder), chalcograaf (plaatsnijder), chalcedonyx (melksteen), chalazion (gerstekorrel) en achalasie (iets met slokdarm en maag). Binnen artikelen: de grote zondvloed (Jaarboek 2010) als grootschalig data-infarct op internet, de woordvoerder van de non-belligerente staat had een nonchalante woordkeus, de Weegschaal heeft (weegschaal is) doorgeslagen, verschaalde wijn, stomachale aandoeningen, een sjalksnar (hofnar), een seneschalk in Henegouwen, tellurium als chalcogeen element, een schalkse streek (malice).

Rein Leentfaar